

Anuari de la Societat Catalana de Filosofia, XVIII, 2007, pp. 71-94

EL MÈTODE FENOMENOLÒGIC DE LA INTUÏCIÓ D'ESSÈNCIES I LA SEVA CONCRECIÓ COM A VARIACIÓ EIDÈTICA

Dieter LOHMAR

1. LA PRETENSIO COGNOSCITIVA DE LA INTUÏCIÓ D'ESSÈNCIES

El mètode fenomenològic de Husserl és una anàlisi descriptiva dels actes de consciència, però no pretén ser tan sols una investigació empírico-psicològica de la consciència fàctica, sinó determinar-ne les estructures essencials, necessàries. Es tracta d'aquelles estructures i lleis que han d'estar necessàriament presents en tot cas possible d'una determinada operació de consciència. Els trets trobats són independents del cas empíric investigat en cada cas i independents de la persona.

El progrés metòdic decisiu per al desenvolupament d'aquesta pretensió, a què Husserl recorre en la seva pròpia fenomenologia enfront de la psicologia empírica, és l'ús de l'anomenada intuïció d'essències (és a dir, la «abstracció ideant» o «intuïció d'allò general»)¹. Aquest mètode ha d'assegurar que la descripció de les peculiars característiques dels processos de consciència no solament efectua una enumeració dels fets empírico-psicològics. Els fets empírics configuren sempre un punt de partida limitat per a les intuïcions; no poden abraçar mai tots els casos i, a més, poden canviar en certes circumstàncies. La intuïció d'essències, és a dir, el mètode eidètic, pretén no limitar-se als fets empírico-contingents, sinó aclarir les relacions apriorístiques, o sigui necessàries, que s'apliquen a tot cas futur i, en general, possible d'un determinat fenomen de la consciència.

En les *Investigacions lògiques* el mètode de la intuïció d'essències és fonamentat acuradament i, en concret, en la mesura en què és aclarit el

1. En comparació amb altres temes, hi ha poca literatura secundària a l'entorn de la intuïció d'essències: R. BERNET, I. KERN, E. MARBACH: *Edmund Husserl. Darstellung seines Denkens*, Hamburg: Felix Meiner, 1989, 74-84; J.N. MOHANTY, «Individual Fact and Essence in E. Husserl's Philosophy», en *Philosophy and Phenomenological Research* XIX (1959) 222-230; E. TUGENDHAT, *Der Wahrheitsbegriff bei Husserl und Heidegger*, 137-168; E. STRÖKER: *Husserls Evidenzprinzip*. A.a.O. i B. HOPKINS: *Phenomenological Cognition of the A priori: Husserl's Method of 'Seeing Essences'*, en B.C. HOPKINS (ed.): *Husserl in Contemporary Context*, Contributions to Phenomenology Vol. 26, Dordrecht 1997, 151-178. Voldria agrair als participants del seminari de lectura de textos de Husserl de l'Arxiu Husserl de Colònia les seves nombroses observacions crítiques.

tipus de coneixement del que es tracta. La presentació del mètode mateix es troba només en anàlisis concretes i en la molt escassa presentació del paràgraf §52 de la sisena *Investigació lògica*. Ja aquí es mostra una faceta de la pretensió de la fenomenologia de voler ser, i també poder ser, en darrer terme, una ciència fonamentada i, a més, amb això també autofonamentada: la intuïció d'essències com a mètode cognoscitiu fonamental és estudiada en el marc de l'anàlisi del coneixement en la sisena *Investigació lògica* com un cas de coneixement. L'abstracció ideatòria és, en primer lloc, una facultat d'examen humana quotidiana que pot i deu ser polida metòdicament perquè pugui servir com a fonament per a una anàlisi específicament fenomenològica de la consciència. El mètode eidètic ha estat mantingut i contínuament desenvolupat per Husserl en el transcurs del seu pensament².

Husserl entén la seva fenomenologia, en les *Investigacions lògiques*, encara com una «psicologia descriptiva». Malgrat tot, poc temps després comprèn que aquesta denominació condueix a error³. La fenomenologia no ha de consistir solament en una recol·lecció de fets contingents i induccions empíriques. La fenomenologia té com a tret fonamental, per motius sistemàtics, que el treball descriptiu recolzi sobre mètodes que permetin el guany de coneixements apriorístics, és a dir, coneixements generals, que siguin independents del cas singular fàctic corresponent. La fenomenologia pretén formular enunciats sobre la consciència en general, és a dir, sobre qualsevol forma possible de consciència existent. Per això Husserl ha de mostrar que la forma regulada metòdicament pot recollir allò que segons el seu sentit apriorístic, o sigui essencial, roman i àdhuc ha de romandre idèntic en tots els possibles casos singulars del seu objecte de descripció. La pretensió de la fenomenologia de ser una ciència, en darrer terme fonamentadora i no una mera ciència empírica depèn, per tant, de si es pot fonamentar que el mètode de la intuïció d'essències és una forma de coneixement.

En la segona part portaré a terme breument l'anàlisi del tipus de coneixement de la intuïció d'essències en la sisena *Investigació lògica* en quant una forma peculiar d'intuïció categorial. Serà discutida també la suposició, tot sovint formulada, segons la qual el mètode de la intuïció d'essències porta vers el platonisme. En la tercera part es tractarà la concreció de Husserl del mètode de la intuïció d'essències en quant «visió eidètica» elaborada en la lliçó sobre *Psicologia fenomenològica* del semestre d'estiu de 1925. En aquesta ocuparà un lloc central la funció de la fantasia. En la quarta part analitzaré cinc qüestions sistemàtiques, i estretament relacionades, referents al mètode eidètic. Les dues primeres qüestions encara sorgeixen en l'interior de la precisió tècnica del mètode

2. En la sèrie husserliana, és prevista una edició dels manuscrits d'investigació sobre el tema de l'essència i la intuïció d'essències.

3. Per a la relació entre fenomenologia i psicologia descriptiva, vegeu el text de HUSSERL *Bericht über deutsche Schriften zur Logik in den Jahren 1895-99*, en *Archiv für systematische Philosophie*, Bd. IX (1903), S. 397-400 (= Hua XXII, 203-208).

eidètic; les tres darreres van més enllà i discuteixen el seu sentit i les limitacions necessàries.

a) Com puc assegurar que he anat «prou lluny» en la meua variació, és a dir, quan i de quina manera puc aproximar-me a l'ideal de la «variació infinita»? b) Com puc tenir la certesa que no vaig «massa lluny» en les variacions efectuades sobre l'exemple inicial i que no traspasso el límit de possibilitat de variació d'«aquest mateix», és a dir, els límits del «concepte» amb què jo vaig pensar l'exemple inicial? Conec els continguts d'aquests conceptes? c) No són també el procediment de la variació eidètica i l'observació atenta d'allò que no varia, mètodes per a conèixer el contingut del nostre «conceptes»? d) Pel fet que en gairebé tots els nostres conceptes hi ha sentits culturals amagats que poden ser diferents d'una comunitat a una altra, no ens veurem obligats a una limitació de major pes en el procediment de la variació eidètica? e) En la unió de les variacions a un exemple inicial mundà, no hi rau una limitació de la variació que només podria ser superada mitjançant l'execució de la reducció transcendental?

2. INTUÏCIÓ D'ESSÈNCIES COM UNA FORMA DE CONEIXEMENT EN LES *INVESTIGACIONS LÒGIQUES*

La sisena *Investigació lògica* realitza l'anàlisi del caràcter cognoscitiu de la intuïció d'essències. La intuïció d'essències, que Husserl anomena aquí també «abstracció ideatòria» o «intuïció d'allò general», es funda sobre la intuïció immediata d'objectes individuals de la mateixa manera que les altres formes elementals del coneixement.

En la sisena *Investigació lògica*, Husserl fa referència, en la seva teoria de la intuïció categorial, a les diferències entre la percepció immediata i la intuïció categorial fundada⁴. Els objectes de la percepció immediata poden ser captats «directament», són «donats immediatament», «d'un sol cop» de manera intuïtiva. Això significa que els objectes de la percepció ja estan «per a nosaltres allí» en un únic nivell d'actes, és a dir, poden ser objecte d'una intenció [*intendiert*] en un sol nivell d'actes i, eventualment, també donar-se en un sol nivell d'actes. La intenció categorial i també la intuïció categorial exigeixen, contràriament, una successió d'actes

4. Sobre la teoria husserliana de la intuïció categorial, vegeu la sisena *Investigació lògica*, Hua XIX, 674, 676-680, i *Erfahrung und Urteil*, Hamburg: Felix Meiner Verlag, 1999, 301 ss. Vegeu al respecte: E. TUGENDHAT, *Der Wahrheitsbegriff bei Husserl und Heidegger*, Berlin 1970, 111-136; R. SOKOLOWSKI: «Husserl's Concept of categorial intuition», en *Phenomenology and the human sciences. Philos. Topics* Vol.12 (1981), Supplement, 127-141; D. WILLARD, *Logic and the Objectivity of Knowledge*, Athens 1984, 232-241; D. LOHMAR, «Wolag der Fehler der kategorialen Repräsentanten?», en *Husserl-Studies*, 7 (1990), 179-197; TH. M. SEEBOHM, «Kategoriale Anschauung», en *Phänomenologische Forschungen* 23 (1990), 9-47; R. COBB-STEVENS, «Being and Categorial Intuition», en *Review of Metaphysics*, 44 (1990), 43-66; D. LOHMAR, *Erfahrung und kategoriales Denken*, Dordrecht 1998, 178-273 i també *Husserl's Concept of Categorial Intuition*, en *Hundert Years of Phenomenology*, D. Zahavi F. Stjernfelt (eds.), Dordrecht 2002, 125-145.

formats per actes articulats i fundants que, posteriorment, són coaprehesos mitjançant un acte englobant dotat d'una intenció nova, d'un nivell superior. En aquest acte cognoscitiu fundat i categorial és intencionat [*intendiert*] i, eventualment, també donat quelcom que en els actes perceptius immediats i fundants encara no podia ser esmentat ni donat. Només la intenció categorial i la intuïció categorial complidora són coneixement.

La relació de fundació entre els actes immediats fundants i els coneixements fundats per aquests és unilateral i unidireccional, és a dir, el fet de recórrer totes les percepcions singulars fundants és la condició que possibilita la realització intuïtiva de l'acte categorial. En els actes més senzills d'intuïció categorial, els actes fundants poden ser percepcions immediates, però sobre la base del mateix model de coneixement es realitzen també actes categorials d'un nivell superior que, finalment, poden assolir el nivell de teories sistemàticament vinculades les unes amb les altres.

Una qüestió difícil concerneix el compliment de les intencions categorials: les sensacions sensibles compleixen percepcions sensibles, però, què és allò que compleix els actes categorials? Sota una perspectiva més àmplia, el que aquí es decideix és si està efectivament justificada l'ampliació del concepte d'intuïció des de la percepció sensible a la intuïció categorial. Per això, Husserl es refereix a les denominades *síntesis de cobriment* entre intencions parcials que es produeixen en la transició [*Übergang*] entre els actes fundants. En aquest cas es tracta d'una denominació per a la facultat de l'esperit humà de poder advertir, en la transició de les percepcions que es transformen les unes en les altres, que en la percepció anterior i en la següent es troben elements de sentit comuns, que per una banda tenen el mateix sentit, però sota una determinació diferent. Això vol dir que en les síntesis de cobriment entre les intencions parcials dels actes fundants, advertim que es troben presents intencions parcials *idèntiques*, malgrat que ho facin amb diferents matisos de sentit, diferents modes d'atenció i diferents graus de compliment.

La funció de la síntesi de compliment en la intuïció categorial pot ser explicada de la millor forma amb un exemple: veig un objecte, posem un llibre verd. En aquesta percepció global són intencionats ja de manera explícita tots els elements de sentit d'aquest objecte, malgrat que no siguin atesos de manera explícita. Aleshores em dirigeixo al moment de color de forma explícita i voluntària, encara que continuo percebent el llibre. Podria dir-se que veig el llibre «a través» del color verd explícitament atès. En la transició de la percepció global a aquesta percepció singular apuntada [*pointiert*] es produeix un cobriment de sentit entre el moment de verd del llibre abans només *implícitament* intencionat i el color verd ara *explícitament* i voluntàriament atès. Ambdues intencions es dirigeixen a la mateixa intenció parcial, però tenen caràcters totalment diferents: una és executada de forma implícita, no atenta, i més aviat incidental; l'altra és executada de forma activament voluntària, explícita i es dirigeix a un únic element de sentit del tot. La síntesi de cobriment entre

aquestes dues intencions parcials és la donació intuïtiva que compleix intuïtivament la intenció cognoscitiva sintètica de «el llibre és verd».

Es podria objectar a aquesta anàlisi que nosaltres tenim ja des de la primera percepció global, per dir-ho així, «una consciència de tot allò» que el destacament apuntat ens fa posteriorment explícit. Però justament aquest rendiment estableix la diferència entre els trets que percebem incidentalment en una percepció i els trets coneguts explícitament. Quan percebem diferents objectes, pot succeir que, de sobte, advertim en un d'aquests quelcom que ja havíem vist amb anterioritat durant tot el temps, sense haver-lo convertit en objecte del nostre coneixement. Sobre la base de la transició des de la percepció global a l'esmentada percepció singular del tret, efectuada ara, podem saber que l'objecte posseeix aquest tret.

En la intuïció d'essències hi trobem exactament els mateixos elements que caracteritzen aquestes formes de coneixement més senzilles aquí representades. La intuïció d'allò general, que també podem designar amb un nom general, per exemple, «blau», sols ens és possible en la mesura en què recorrem una successió d'objectes blaus de la percepció o de la fantasia⁵. La intuïtivitat de la intenció dirigida a això general, és a dir, a allò comú a tots els casos singulars, és completa mitjançant una síntesi transversal [*durchgehende*] de cobriment entre l'element de sentit «blau» present de la mateixa forma en tots els casos.

Si la intuïció d'essències és descrita com una forma particular de la intuïció categorial, tal com fa Husserl en el paràgraf §52 de la sisena *Investigació lògica*, aleshores també posseeix l'estructura característica, dividida en tres parts, de la intuïció categorial: percepció global, percepcions singulars, síntesi categorial. En el recórrer els actes membres s'estableix, entre les intencions dirigides al moment de color, una unitat de cobriment parcial. En el cas de la intuïció d'essències, els títols de les fases són: percepció, creació de variants [*Variantenerzeugung*] amb les síntesis de cobriment que s'estableixen entre les variants i, finalment, el destacament i l'aprehensió objectiva d'allò que roman invariable. Les síntesis de cobriment complidores entre els actes membres només poden establir-se quan són recorreguts diversos actes dirigits a casos singulars.

Malgrat tot, aquí també s'imposen algunes qüestions i objeccions: com podem estar segurs que *en absolutament tots els possibles casos* es troba present allò que és comú? La resposta de Husserl: la «seguretat» que aquí cerquem no la podem tenir de cap manera abans, sinó després de la realització del procés d'intuïció d'essències. Quan reformulem [*umfingieren*] en múltiples il·limitades variacions possibles a través de la percepció i de la fantasia l'objecte contemplat segons la lliure modificació, i advertim el mateix element en totes elles, aleshores podem estar segurs que també serà present en els casos següents, és a dir, es tracta de quelcom necessari, apriori en el sentit de la intuïció d'essències. Aquest

5. Vegeu Hua XIX, 111-115, 176ss, 225ss, 690-693.

sentit husserlià d'apriori no ha de ser equiparat amb l'apriori kantià, en el sentit de «vàlid abans de l'experiència» i «independent de tota experiència»⁶. Tots els objectes extensos tenen necessàriament un color determinat, tots els tons necessàriament una intensitat i una duració determinades. L'apriori de la intuïció d'essències que es mostra d'aquesta faïso té, per tant, una forma pròpia de necessitat i de generalitat.

Naturalment, cal pressuposar, per a aquesta variació de la fantasia, que jo ja posseeixo una representació vaga, determinada d'una manera imprecisa, de l'objecte que ha de ser representat en totes les variacions possibles. Per exemple, la nostra representació de «blau» és vaga; malgrat tot, ja és apropiada per a limitar la formació de variacions amb plenitud de sentit. La teoria de la intuïció d'essències no ha de ser tampoc una teoria genètico-psicològica, és a dir, no ha d'explicar com arribem als conceptes. La intuïció d'essències és un mètode que pot donar-nos intuïtívament conceptes generals (és a dir, conceptes i coneixement sobre les estructures generals de la consciència). En la teoria de la intuïció eidètica es tracta, per a Husserl també, de justificar els conceptes tenint en compte la intuïció complidora, que aquí és una intuïció de quelcom general. Els nostres conceptes han d'ajustar-se a aquesta intuïció.

Per això, no constitueix cap cercle que, en els actes membres [*in den gliedernden Akten*], ens dirigim als objectes blaus percebent o fantasiejant per fer-nos intuïtiu allò «blau» general. Ja posseïm sempre representacions *vagues* de conceptes generals, però aquestes representacions no són encara conceptes intuïtívament aclarits. Fins i tot podem percebre misteriosament objectes com a tals (per exemple, com a «blaus») mitjançant aquest vague pre-saber, però aquesta facultat descansa d'alguna manera —com Kant va formular una vegada— «en les profunditats obscures de l'esperit humà» i depèn de la forma en què adquirim les funcions conceptuais necessàries per a unificar sintèticament la sensibilitat donada en els objectes percebuts. Husserl, en el temps de les *Investigacions lògiques*, encara no disposava de cap teoria sobre com sorgien els conceptes a partir de l'experiència. Les anàlisis detallades sobre el tema, és a dir, sobre la gènesi del *Tipus* basat en l'experiència, es troben en la fenomenologia tardana, genètica⁷. Les diferenciacions del mètode eidètic adoptades al respecte, les tractaré més avall.

En l'acte de l'abstracció ideatòria captem, per tant, la unitat de cobriment especial que s'estableix entre les captacions particulars [*Sonderzuwendungen*] recorregudes (percepcions, records o fantasies) com una donació intuïtiva de la espècie blau. Les captacions particulars estan dirigides a totes les variants concebibles de l'objecte. De la mateixa manera que en el cas de l'acte que està dirigit temàticament a la identitat d'una cosa, la unitat de cobriment entre les percepcions singulars serveix aquí també com

6. Husserl fa referència en una nota a peu de pàgina de la *Lògica formal i transcendental* que ell sempre utilitza el concepte d'apriori en aquest sentit, que no ha de ser confós amb el concepte de Kant d'apriori. Vegeu Hua XVII, 255, Anotació 1.

7. Vegeu *Experiència i judici*, §83.

a compliment intuïtiu per a la intenció que apunta a la identitat. Malgrat tot, no és dona aquí la identitat de coses individuals, sinó la identitat d'allò general. A través de la sèrie de percepcions singulars dels objectes individuals i en els transcobriments [*Überdeckungen*] entre els seus elements intencionalment apareix el mateix color. En l'acte d'intuïció d'essències es mostra, per tant, també la possibilitat de la intuïció d'allò general i de les síntesis identificatòries que es dirigeixen vers aquest (allò) general. Allò general es mostra així com un objecte de coneixement en el sentit ple de l'expressió.

Les síntesis de cobriment poden també ser descrites d'una manera encara més precisa. En el cas de la intuïció de l'espècie blau s'estableix una peculiar unitat de cobriment entre els actes membres. Aquesta es descriu potser de la manera més apropiada dient que es tracta d'una zona clarament destacada de cobriment persistent i un «marge» de diferència i diversitat⁸. L'esmentat «marge» imprecís correspon al grau de la diferència dels moments de blau donats intuïtivament o fantasiejats en les captacions singulars; procedeix, per dir-ho així, de l'amplitud de banda [*Bandbreite*] del mateix color, o del grau de la diferència dels objectes en quant objectes individuals.

Basant-nos en aquest model fonamental, podem comprendre també la intuïció de generalitats de nivell superior. Podem efectuar abstraccions ideatòries que, al seu torn estan fundades en intuïcions categorials. Així pot fer-se intuïtiu el concepte de color mitjançant el fet de recórrer els colors singulars, i el concepte de percepció, mitjançant el recórrer ideatori dels actes perceptius singulars, etc.⁹

Tot qüestionant-se sobre la manera de donar-se dels conceptes generals, Husserl se situa entre els successors crítics de l'empirisme anglès, especialment de David Hume. Hume volia aclarir críticament el significat dels noms individuals i generals a través del descens [*Rückgang*] a les intuïcions corresponents¹⁰. L'ampliació del concepte d'intuïció de Husserl al concepte d'intuïció categorial li permet d'aplicar aquest procedir «crític» als conceptes generals.

Tant més sorprenent resulta que a Husserl l'acusin de platonisme. Naturalment hom pensa immediatament sota el concepte d'«intuïció d'essències» en les idees platòniques, que poden ser «intuïdes» de forma esotèrica. Quan hom acusa Husserl de platonisme, es tracta, en la majoria d'ocasions, perquè s'interpreta erròniament el mètode de la intuïció de les essències com veure quelcom semblant a les «idees platòniques», és a dir, les idees que, com en Plató, pertanyen a un regió de l'ésser fonamental per al món dels sentits. Les idees de Plató exigeixen una forma de veure particular, esotèrica, que no és pas accessible a tothom sense l'ajut d'un maieuta. Però no té cap sentit entendre la intuïció de les essències de Husserl segons el model de Plató. En la realització concreta

8. Vegeu *Experiència i judici*, 418 ss, i Hua IX, 78.

9. La intuïció d'essències, o sigui la variació eidètica, que condueix a graus superiors de generalitat, és exposada de forma detallada en la secció Psicologia fenomenològica §9, e).

10. Nota del traductor: descens o baixada al nivell de consciència més fonamental.

es mostra ràpidament que, en el cas de Husserl, es tracta del concepte d'un mètode concebut de forma precisa, que tan sols ha estat denominat amb un terme escollit infeliçment. Husserl no ha defensat mai cap tipus de platonisme. La denominació «intuïció d'essències» afavoreix, malgrat tot, aquest malentès i el fet que Husserl escollís aquesta denominació mostra clarament que ell no era conscient del risc de ser considerat erròniament com un platònic. Ell considera el platonisme com una «hipòtesi mítica» o «metafísica» desbancada des de fa ja força temps i que cal deixar de banda¹¹. La postura un xic ingènua davant la virulència d'aquestes concepcions, a parer seu «despatxades des de fa molt temps», va conduir directament, malgrat tot, a la interpretació errònia del mètode eidètic i a la crítica que Husserl és un platònic.

La diferència més important respecte a la posició de Plató rau en l'abandonament de la hipostatització de les essències. Per a Husserl, les essències pertanyen, com tots els objectes categorials, als objectes irreals de l'enteniment. Aquests no configuren una regió pròpia de l'ésser, sinó que són simplement objectes del coneixement que exigeixen sempre esdevenir reals [*Realisierung*] en trets o estructures empíriques reals dels objectes reals. Àdhuc l'expressió aparentment platònica «participació» té, en Husserl, veritablement un sentit invers. En Plató els objectes sensibles han de participar de les idees. Els objectes sensibles només poden ser objectes, només poden existir en la mesura en què participen del món ideal de les idees. Per a Plató, les idees són eternes, són l'única realitat, i les coses dels sentits són reals només en la mesura en què transmeten d'alguna manera una part de la «realitat» del món de les idees a la sensibilitat. Les idees platòniques són «més reals» que el món sensible. Contràriament, Husserl formula la relació de les construccions irreals (per exemple, "Eide") i la realitat oposant-se conscientment al platonisme: «Cada tipus de realitat [...] té formes de participació possibles de la realitat» (Hua xvii, 163). La relació de «participació» és concebuda exactament al contrari que Plató: no són la realitat ni el pensament humà aquells que poden participar de la idea, sinó que la idealitat irreal pot i fins i tot deu participar de la realitat: ha de ser intuïda, pensada, captada a través dels signes orals i escrits. Les essències, és a dir, les estructures essencials de la consciència i de la realitat no són, doncs, per elles mateixes, reals. Depenen d'un fer-se reals de forma sensible en el món real, el món en què vivim. El nostre món real és, per a Husserl, l'única realitat.

11. Vegeu Hua xix, 127ss, i també el Projecte d'un «pròleg» per a les *Investigacions lògiques* (editat per E. Fink en Tijdschrift voor Filosofie 1 (1939), 106-133 i 319-339, especialment les pàgines 118ss i 131, aquesta vegada en Hua xx/1, 272-329). Husserl sosté aquí que el menyspreu no està justificat i que contradiu la seva teoria. Per a Husserl, una hipostatització metafísica de les essències rau clarament en una obscuritat mística que no mereix de ser discutida. Que en l'any 1911 ell ja estimi com a mínim el risc d'una confusió ho demostra la següent indicació lapidària: «la intuïció d'essències no conté més dificultats o misteris "místics" que la percepció» (en *Filosofia com a ciència estricta*, p. 315) en *Idees I* (1913) s'apunta de la mateixa manera que ha de ser «totalment exclosos els pensaments místics» (Hua iii/1, 16).

3. LA CONCRECIÓ DEL MÈTODE EIDÈTIC COM A *VARIACIÓ EIDÈTICA*

Un altre problema del mètode eidètic és la relació que s'estableix entre la fantasia i la percepció. En les *Investigacions lògiques* es considera, al principi, que el caràcter de posició dels actes que s'uneixen a l'acte intuïtiu inicial, i que han de representar tots els casos possibles del mateix objecte, és indiferent¹². Per al compliment de la intenció que apunta a un objecte general és imprescindible trobar, entre els actes fundants, com a mínim un acte intuïtiu, és a dir, un acte que doni l'objecte mateix. La intuïció és el nom per a un tipus d'aprehensió d'intuïcions donades sensiblement que aprehenen allò donat com l'objecte mateix. En la majoria de casos, també són possibles altres formes de l'aprehensió: per exemple, aquella que aprehèn quelcom com a signe (simbòlic-sígnic) d'alguna altra cosa, o com a representació imaginativa (imatge-sígnica) de l'objecte pròpiament esmentat.

En les *Investigacions lògiques*, Husserl escriu que l'abstracció ideatòria ha de construir-se, almenys, sobre un acte que representi de forma intuïtiva. Curiosament, aquest acte que representa l'exemple de partença pot ser també una representació de la fantasia. L'exemple original pot ser representat imaginativament signitivament, és a dir, pot esmentar el cas singular representat d'un concepte amb l'ajuda de la seva imatge: «La consciència de quelcom general es construeix correctament, ja sigui sobre la base d'una percepció ja sigui sobre la imaginació [*Einbildung*] d'acord amb aquesta» (Hua XIX, 691 ff., també 607 ss.). Posteriorment, Husserl mantindrà també aquesta posició. En la *Psicologia fenomenològica* afirma: «La disposició fonamental de la qual tot depèn és la [re]configuració [*Gestaltung*] de qualsevol objectualitat experienciada o fantasiejada en una variant» que al mateix temps serveix com a «model guia» (Hua IX, 76).

Aquesta teoria té, però, alguns aspectes problemàtics. Un exemple inicial fantasiejat és segurament plenament oportú en una situació en què no podem començar amb una percepció fruit d'unes circumstàncies extremes; per exemple, si volem contemplar l'essència d'una cadira just en el moment en què no n'hi ha cap, l'essència d'un estat d'ànim trist just en el moment en què no estem tristos, o l'essència d'un record just en el moment en què no recordem res. En aquest darrer exemple, la dificultat pot ser superada fàcilment, ja que puc evocar un record en tot moment. Però, ja en el cas de l'estat d'ànim, això no és aparentment tan fàcil, i en el cas de la cadira hauria de ser suficient amb una presentificació¹³. Si jo veig ara quelcom vermell o si només m'ho represento imaginativament, no importa; el mateix en el cas d'un so.

L'aspecte problemàtic de prendre els objectes de fantasia com a exemples inicials consisteix en el fet que aquests poden ser intencions imagi-

12. Vegeu Hua XIX, 691ss, 670.

13. Nota del traductor: És a dir, no ha de ser necessari recórrer a actes d'una major complexitat.

natives. La intenció imaginativa adquireix, en referència a la intuïtivitat, una determinada posició intermèdia entre la intuïció, és a dir, la intuïció de la cosa mateixa i la intenció signitativa que opera amb ajuda d'un signe. La intenció imaginativa ens dóna a conèixer ja algunes característiques de l'objecte esmentat. Per exemple, l'esbós d'un camí a través de la ciutat mostra un traç corbat allí on el carrer fa corba, una creu on hi ha una cruïlla, etc. A més, puc "representar-me mitjançant imatges" moltes coses que no hi ha en la realitat, per exemple, els famosos quadres d'Escher representen escales que estan encaixades l'una en l'altra i que sempre condueixen cap amunt. Els exemples de partença de la fantasia poden pertànyer a l'àmbit de la ficció, ser invencions poètiques que mai no s'han donat i que mai no hi podrà haver en realitat. També hi ha objeccions a considerar seriosament contra el fet d'escollir com a punt de partença per a la intuïció d'essències una representació de la fantasia. La percepció (intuïtiva) és aquí, aparentment, una garantia millor per a la racionalitat (és a dir, segons Husserl, la proximitat a la intuïció i la seva orientació sostinguda cap a la intuïció) que la fantasia. L'exigència d'almenys un cas donat intuïtiu-intuïtiu [*anschaulich-intuitiv*] constitueix un determinat límit de sentit que opera «dialècticament». Aquí cal fer distincions complementàries segons el tipus d'objecte. Si es tracta, per exemple, de la intuïció de lleis eidètiques com «tot color és extens» o «tot so posseeix una duració», aleshores pot prendre's un exemple de fantasia al principi de la variació: un color fantasiejat o un so fantasiejat són igualment apropiats. Però és important advertir que la fantasia en aquests exemples de partença opera d'una forma diferent i, de fet, d'un mode immediat, que no implica cap consciència d'imatge. Husserl denomina també aquest mode «mera fantasia» (Hua IX, 73).

Juntament amb aquest acte intuïtiu (que es dirigeix a l'exemple de partença) poden i deuen presentar-se en la continuació del procés de la intuïció d'allò general actes de fantasia i, per cert, actes que varien segons la modalitat de la fantasia l'exemple de partença. Aquesta variació de l'exemple inicial fa possible també, per principi, que jo pugui fer-me intuïtiva l'essència d'una cosa en base a un sol exemple intuïtiu donat, en la mesura en què partint de l'exemple de partença intuïtivament donat creio en la fantasia totes les variants possibles.

Una qüestió lògica és si és necessari representar-se, en la il·limitada fantasia, un nombre il·limitadament ampli de variants, potser fins i tot infinites variants concebibles de l'objecte per a assolir efectivament la generalitat d'allò representat. És en aquest sentit que s'encamina, aparentment, la previsió posterior del procediment de la intuïció d'essències en la lliçó *Psicologia fenomenològica*.

Ja en les *Idees* I (1913) i en la *Psicologia fenomenològica* (1925) Husserl fa referència explícita a la necessitat, o sigui a la posició de privilegi de la variació «lliure» imaginativa, al contrari que en les *Investigacions lògiques*, en les quals la qualitat de posició dels actes variadors era

considerada simplement indiferent¹⁴. En les *Idees* i es diu clarament que la intuïció d'essències «pot ser també executada només sobre la base d'una mera presentificació de singularitats exemplars» (Hua III/1, 145 f.) i que, en l'àmbit de les ciències eidètiques, la «lliure fantasia ocupa una posició de privilegi respecte de la percepció» (Hua III/1, 147). L'ús de les variacions de la fantasia és «necessària» (Hua III/1, 148) i això porta Husserl a afirmar que «la “ficció” és l'element vital de la fenomenologia, així com de tota ciència eidètica, que la ficció és la font de què beu el coneixement de les “veritats eternes”» (a.a.O.).

En la lliçó sobre la *Psicologia fenomenològica* (1925) s'elabora la forma definitiva del mètode eidètic com a «variació eidètica». Segons aquesta, el procediment s'inicia amb «qualsevol objectualitat experienciada o fantasiejada» (Hua IX, 76) de la qual partim en quant l'element de partença i que modifiquem després lliurement en la fantasia segons el model conductor. En el moment de recórrer les variants singulars, es genera entre les singularitats un «cobriment que va d'unes a altres» [*überschiebenede*] (Hua IX, 77), i allò que no varia en totes les variants es destaca intuïtivament. Sobre aquestes síntesis de cobriment es construeix després l'operació pròpiament categorial, és a dir, elles són el fonament de l'aprehensió (el contingut presentador) per a la intuïció d'allò general. Ara bé, ja no es tracta de continguts sensibles, en el cas d'aquestes síntesis de cobriment entre elements intencionals, sinó de donacions que només poden aparèixer en la transició entre els actes intencionals¹⁵. La captació de l'*eidós* és, contràriament a la representació vaga que tenim d'un concepte inicialment, donació mateixa d'allò general mateix. No ha de ser entesa, naturalment, com un veure sensible, sinó —com ja s'ha dit anteriorment— com una intuïció en el sentit d'una intuïció categorial (Hua IX, 85). En la variació eidètica no es tracta de crear efectivament totes les variants possibles, ja que això no seria possible, essent així que la variació ha de ser interrompuda fàcticament en algun moment. Allò que garanteix la generalitat dels invariants captats és la consciència d'allò lliure «i, així, d'ençà, a voluntat» (Hua IX, 77) que participa en totes les variacions. Aquest afegit de sentit de «i, així, d'ençà, a voluntat» és l'element nou decisiu del mètode de la variació eidètica (Hua IX, 79). Ha d'executar-se una variació lliure, il·limitada en el seu nombre, és a dir, en el cas ideal una «variació infinita» (ibídem), perquè puguem captar l'*eidós* pur.

14. Sobre la fantasia lliure en la variació eidètica, vegeu Hua III/1, 146ss, Hua XVII, 206, 254ss, *Experiència i Judici*, 410ss, 422s. I E. STRÖKER, *Husserls Evidenzprinzip*, ibídem, 21ss. Th. Seeböhm sosté que la variació de la fantasia segons la cosa ja és present en les *Investigacions lògiques* («Kategoriale Anschauung» en *Phänomenologische Forschungen* 23, 1990, 14s). Podria considerar-se la determinació dels conceptes matèria, qualitat i compliment en la cinquena Investigació lògica com un procediment per variació. Aquí es fa intuïtiu el contingut d'aquests conceptes a través de la variació arbitrària dels altres moments corresponents de l'acte.

15. Sobre la qüestió del caràcter de les síntesis de cobriment com a contingut donat i com a fonament de compliment per a les intencions categorials, vegeu D. LOHMAR, «Husserl's Concept of Categorical Intuition», en *Hundred Years of Phenomenology*, D. Zahavi F. Stjernfelt (eds.), Dordrecht 2002, 125-145). Aquí també s'investiga la funció constant de la sensibilitat per al compliment de les intencions categorials.

L'exigència que en el procediment de la variació eidètica hagi de ser assumida una variació de l'objecte de pertinença il·limitada, realitzada en la fantasia, és una condició important per al compliment de l'exigència de copsar un espectre complet [*auf vollständigen Umfang*] de l'element exemplar pres com una mostra: «mitjançant un fer lliure es posa en joc una indiferència enfront de la realitat i així es trasllada, en certa mesura, allò allí present real al regne de la lliure fantasia» (Hua IX, 86). La lliure fantasia ha d'assegurar que la generalitat donada no és sols una comunitat merament fàctica referent a un àmbit limitat del món¹⁶. La realitat fàctica dels casos singulars que sorgeixen de la variació és, per això, irrellevant (Hua IX, 74). La indiferència pel que fa a allò fàctic, als fets merament empírics, és un tret essencial de l'*eidós*¹⁷.

El procediment de la variació eidètica ens permet, doncs, de transformar els conceptes vagues, amb què necessàriament ha de començar tota ciència, en conceptes clars assentats sobre la intuïció real. Aquesta essència apriorica, que és fonamental per a totes les ciències empíriques, comença d'entrada per conceptes simples, «propers a la intuïció», com color, so, claredat, timbre, espacialitat, etc. Quan en la configuració posterior de la ciència assolim conceptes més complexos, com, per exemple, el concepte d'una cosa natural o el concepte d'ésser humà, aleshores es fa evident que aquests conceptes apunten a múltiples dimensions diferents, l'anàlisi de les quals exigeix «una ciència infinita sencera» (Hua IX, 93).

4. CINC QÜESTIONS SISTEMÀTIQUES A L'ENTORN DEL PROCEDIMENT DE LA VARIACIÓ EIDÈTICA

La variació de l'objecte esmentat en la fantasia desperta algunes preguntes sistemàtiques que primer anunciaré breument i després estudiaré a fons:

a. Com puc establir amb seguretat que he anat, en la meua variació, realment «prou lluny»? És a dir, com puc aproximar-me a l'ideal de la «variació infinita» i quan haig d'acostar-m'hi perquè el fi de la determinació de l'*eidós* sigui realment assolit?

b. De quina manera és limitada la variació, és a dir, com puc procedir de forma segura per a no anar, en la variació de l'exemple de pertinença, «massa lluny»? No depèn, el límit de possibilitat de variació «del mateix», també del «concepte» sota el qual he pensat l'exemple de pertinença? I en quina mesura conec aquests «conceptes»?

c. L'últim gir de la segona pregunta trasllada la nostra atenció a la següent suposició: no són el procediment de la variació eidètica i el fet d'intuir atentament allò invariable, a més d'un mètode per a fer intuïtiu allò general, també un mètode per a conèixer per primera vegada el contingut dels nostres conceptes?

16. Vegeu *Experiència i judici*, 419-425.

17. Aquesta contraposició entre fet i *eidós* es troba ja en les *Idees I*: «les veritats d'essència pures no contenen la més mínima afirmació sobre els fets». Vegeu Hua III/1, 15s.

d. La quarta pregunta és el resultat de l'anàlisi de la precedent, que mostra que en gairebé tots els nostres conceptes es troba amagat un cert *sentit cultural* que pot ser molt diferent d'una comunitat a una altra. Això ens obliga a una limitació molt seriosa en relació a l'eficiència del procediment de la variació eidètica.

e. Amb aquesta necessària limitació es relaciona una altra qüestió. Aquesta es refereix a la relació dels dos mètodes fonamentals de la fenomenologia de Husserl, és a dir, a la relació entre la reducció transcendental i la variació eidètica: no rau en el vincle de les variants amb l'exemple de partença mundà, una limitació inadvertida, una limitació de la variació, que només podria ser superada mitjançant l'execució de la reducció transcendental?

Sobre la qüestió a): la segona fase de la variació eidètica és la creació de totes les percepcions, imatges del record o fantasies possibles efectuades sobre l'exemple de partença o sobre un objecte del mateix tipus (per exemple, quan es tracta d'un so s'obté un altre so, etc.). En el cas ideal hauria de tractar-se d'il·limitades i múltiples variants, de les quals puc examinar si el tret comú cercat és realment present en tots els casos possibles, és a dir, si realment és quelcom invariable i, per això, aprioric. Quan ens donem per satisfets només amb la percepció, en l'elecció de tots els casos possibles, aleshores romandrem necessàriament tancats en un àmbit relativament petit i estretament limitat de casos diferents d'un mateix objecte. Fins i tot quan afegim els records la situació no varia. Al fi ideal (contemplar totes les variants possibles mitjançant una «variació infinita») ens hi apropem només quan s'utilitza la variació de la fantasia, encara que el cas ideal sigui, fàcticament, inassolible.

I això perquè totes les variants fantàstiques que jo puc crear conformaran sempre un nombre finit. Aquí es mostra un límit de principi [*prinzipiell*] del procediment de la variació que no pot ser superat. L'única solució possible sembla ser la inducció des d'un nombre finit de múltiples casos a tots els casos, però aquesta solució desperta, al seu torn, com se sap, considerables problemes. Una seguretat apriorica no pot ser assolida per mitjà de la inducció i Husserl també es veu, per això, obligat a separar el seu procediment de la variació eidètica de la inducció basada en el fonament empíric. La variació eidètica no és cap procediment inductiu.

L'ús de la fantasia per a la creació de variacions és també important, perquè la intuïció d'essències husserliana és un intent de separar-se del fet [*faktum*] empíric i trobar la invariable necessària «en tots els casos possibles» (i no solament en tots els casos reals). La variació eidètica és un procés complex que mostra en múltiples llocs problemes metòdics que fan perillar la consecució del fi ideal de disposar de «totes les possibles» variants. El recurs a la fantasia i la consideració que la variació de la fantasia va unida a l'estructura de l'arbitrarietat exigida soluciona, malgrat tot, una part dels problemes. Així —a través de l'ús de la fantasia— els casos que jo puc examinar no són tan sols aquells que conec fàctica-

ment. Aquí ja trobem una diferència clara respecte la inducció efectuada a partir dels coneixements empírics.

Certament que Husserl veu clarament que el procés de la variació roman sempre limitat fàcticament, és a dir, que nosaltres, en quant éssers «finites», en la nostra experiència real feta només podem referir-nos, sempre i necessàriament, a una multiplicitat finita. Hem d'«interrompre» (Hua IX, 77) cada formació de variacions en algun moment. Contra l'objecció aquí continguda contra el procediment de la variació eidètica, Husserl adopta, posteriorment, la següent mesura: cada variació singular ha de contenir un element de sentit que pre-apunta a una variació posterior efectuada sobre l'exemple de partença, que fa possible aquesta variació posterior i que fins i tot l'exigeix. Cada variació ha de contenir una co-menció del contingut: puc continuar aquesta variació i, de fet, il·limitadament. Naturalment, aquest «jo puc» (sempre una altra vegada) és una idealització d'una possibilitat fàctica limitada; tanmateix es tracta d'una consideració motivada racionalment¹⁸. Husserl ho anomena l'«estructura d'arbitrarietat» de les variacions.

Sobre la qüestió b): La llibertat de la fantasia en la variació no està mancada de límits, ja que sempre partim d'una representació vaga d'un concepte o d'una relació estructural de la consciència que volem fer intuïtiva. Aquesta representació vaga d'un concepte s'incorpora al procediment, per dir-ho així, en l'exemple de partença donat intuïtivament, que adoptem com a fil conductor o model i que variem, en la mesura en què ens representem només objectes semblants: partint de l'exemple de partença passem contínuament a «imitacions» [*Nachbildern*] que han de ser semblants al model (Hua IX, 77). Aquí no regna una llibertat completa, sinó que la variació roman, i ha de romandre, com una variació que conserva el seu objecte i, per tant, no es tracta d'una transformació completa, és a dir, una transformació que traspassaria els límits del gènere: no és permesa cap variació que no pertanyi a l'exemple de partença en quant el seu gènere: «Un color només pot transformar-se en un color i no en un so» (Hua IX, 75). La variació lliure està lligada als esbossos continguts en la conceptualitat vaga (vg. Hua IX, 89 f.).

La proposta de Husserl d'una variació de semblança de l'exemple de partença ha de superar, per tant, la dificultat pel que fa a la qüestió plantejada a propòsit de la limitació de la variació. Per principi, puc transformar qualsevol objecte en un altre: com es limita la variació? La proposta de Husserl en la *Psicologia fenomenològica* exigeix la semblança de la variació amb l'exemple inicial. L'exemple de partença condueix a l'estructuració de la variació de la fantasia: «Han de guanyar-se contínuament noves imatges semblants en quant imitacions i imatges de la

18. Vegeu al respecte A. AGUIRRE, «Die Idee und die Grenzenlosigkeit der Erfahrung. Kant und Husserl», en *Philosophie der Endlichkeit*, ed. per B. Niemeier i D. Schütze, Würzburg 1992, i la meua aportació: «Warum braucht die Logik eine Theorie der Erfahrung?», en *Phenomenology on German Idealism, Hermeneutics and Logic*. ed. by R. Dostal, L. Embree, J.N. Mohanty, J.J. Kockelmanns and O.K. Wiegand, Dordrecht 1999, 149-169.

fantasia que, en el seu conjunt, són imatges concretes semblants al model originari» (Hua IX, 72)¹⁹. El significat de la «semblança concreta», però, no és explicat aquí.

El concepte de semblança és, per la seva part, un títol per a problemes diversos. Podria fins i tot afirmar-se que, en referència a la semblança, no es resol cap problema, sinó que simplement se'n creen de nous²⁰. Malgrat tot, aquesta proposta té també els seus aspectes positius: Husserl intenta solucionar almenys el problema de la limitació de la variació; en concret, orientant-se sobre allò donat intuïtivament, en la mesura en què exigeix una relació de semblança respecte a això. Un dels clars avantatges d'aquesta proposta és que trasllada la buscada «facultat de limitació» de la variació a les profunditats misterioses de la consciència humana, és a dir, a la nostra capacitat de poder determinar quins objectes són encara (exactament tan) «semblants» a d'altres, i quins ja no ens apareixen com a semblants.

Sobre la qüestió c): Encara intentarem tractar el problema de la limitació de la variabilitat d'una altra manera: quan els objectes són semblants els uns als altres, això significa que no són exactament iguals, però, malgrat tot, mostren suficients característiques comunes com per ser posats sota el mateix concepte que l'exemple de partença. Els «elements de sentit comuns» són els trets que formulàriem en el moment d'explicar el concepte: una cadira té un seient i unes potes que suporten aquest seient i, eventualment, un respall. Però així topem amb una nova dificultat, ja que el concepte és clarament pressuposat aquí en diversos sentits diferents. Es pressuposa que sabem allò que el concepte esmenta exactament, allò que «significa» i «vol dir», i quins elements de sentit «conté».

Per ser un procediment que ha d'aclarir primer allò que «és» el concepte, remetent el compliment intuïtiu de la intenció a quelcom general, depèn —aquesta és la primera objecció— de forma excessiva de l'ús segur d'un concepte i del contingut del concepte ja anteriorment fixat de forma conscient. Fins i tot quan no es considera el coneixement exacte d'un concepte una condició per al seu ús, per exemple, en la percepció o en la variació de la fantasia, amb la pressuposició d'un ús segur del concepte en la percepció i en la fantasia, s'arriba novament a les profunditats misterioses de la consciència humana. Podem d'alguna manera sentir o decidir segons la nostra sensació què és allò que pot valer com a «cadira», com a «percepció», com a «record», i quina cosa no ho val —però no sabem exactament com fem això i quin és el fonament d'aquesta intuïció.

19. En un altre lloc diu: «seguint-lo com a model configuro nombroses imitacions fingides com a coses i fets [Fikta] semblants a ell» (Hua IX, 71), l'objecte de partença és un «“model” guia» (Hua IX, 76) en l'interior de la variació «passem d'imitació en imitació, d'allò semblant a allò semblant» (Hua IX, 77).

20. Vegeu la meua aportació al tema de la semblança: «Wittgenstein, Husserl and Kant on aspect-change», en *Husserl et Wittgenstein*, ed. par Sandra Laugier, Verlag Frommann-Holzboog 2004 (en premsa), i també R.N. SMID, «Ähnlichkeit als Thema der Münchener Lipps-Schule», en *Zeitschrift für philosophische Forschung*, 37 (1983), 605-616.

Es mostra aquí la dificultat essencial [*prinzipiell*] que consisteix en el fet que no sabem exactament com operen els nostres conceptes en la percepció (i en la fantasia), ni tampoc sabem exactament si aquells conceptes que fan possible la nostra percepció són ja realment conceptes en el sentit propi del terme. Aquest diagnòstic pot semblar enigmàtic a alguns lectors, però depèn del concepte genètic del concepte, és a dir, del concepte de *tipus*. Husserl qualifica el concepte genètic de concepte, és a dir, la representació d'un objecte que guanyem a partir d'experiències similars, com a tipus. El tipus és una representació que conté aquells elements de sentit que s'han mostrat, certament de manera fiable, en un objecte o en un grup d'objectes en les meves percepcions precedents²¹. El tipus consisteix en un producte, o sigui, un sediment de les síntesis passives, síntesis no efectuades voluntàriament pel jo que, per dir-ho d'alguna manera, ocorren en l'experiència d'objectes percebuts «a la nostra esquena» (sense consciència i sense voluntat). Tanmateix, aquestes síntesis passives condueixen a una adquisició que roman, és a dir, podem disposar del rendiment del tipus en percepcions posteriors; podem, per exemple, apercebre altres objectes com a «semblants als objectes vistos fins ara». D'aquesta manera, el tipus guia les síntesis en la nostra percepció en la mesura en què ens fa tenir una expectativa dels elements «típics» d'un «objecte d'aquesta classe». Aquesta determinació típica codetermina també els límits de la variació de la fantasia en el mètode eidètic²². En la variació ens orientem, per dir-ho així, segons l'espectre [*Bandbreite*] que es mostra en el grup conegut fins ara d'objectes típicament semblants. Els elements de contingut del tipus ens són, per tant, disponibles «en la percepció a la mà», és a dir, podem emprar-los sense problema i efectuar-hi les nostres síntesis objectivadores, però coneixem el contingut conceptual dels nostres tipus només de forma imprecisa, d'una manera vaga i que no entra completament en el detall.

Un tret important del tipus és que, en la seva forma originària, mentre no sigui transformat en la comunicació posterior mitjançant denominacions i conceptes intersubjectius canònics, és encara pre-lingüístic. Això es demostra, per exemple, en el fet que els elements dels tipus, que «en l'ús poden ser emprats de forma segura», d'una manera molt freqüent no poden ser ni tan sols anomenats, és a dir, no podem formular-los de forma comprensible per a altres. Això es mostra, per exemple, en la

21. Sobre la teoria husserliana del tipus, vegeu *Experiència i judici*, §83, i A. SCHÜTZ, *Typus und Eidos in Husserls Spätphilosophie*, en A. SCHÜTZ, *Gesammelte Aufsätze. Bd. 3*, Den Haag 1971, 127-152, i D. LOHMAR, *Erfahrung und kategoriales Denken*, 245-254. Especialment, s'ha de reconèixer que no sols hi ha tipus com allò comú a diversos objectes, sinó que també hi ha tipus per a un sol objecte. Vegeu la meua aportació: «Husserl's Types and Kant's Schemata», en *The New Husserl: A Critical Reader*, ed. Donn Welton, Indiana University Press. 2003, 93-124.

22. En referència al pas des de la intenció tipificadora dirigida a un objecte a la intuïtació de la variació eidètica, Husserl escriu: «la síntesi passiva [...] és per a nosaltres, pertot arreu, el fonament per a posar-en-joc les activitats del fer constructiu de conceptes i enunciacions generals relacionants i lògicament generalitzadors» (Hua IX, 99).

dificultat per a descriure el rostre d'un ésser humà determinat a algú. Podem reconèixer aquest ésser humà immediatament, però no podem recollir en les paraules els trets peculiars i les proporcions del seu rostre. De la mateixa manera, és gairebé impossible explicar a algú la diferència entre vaca, gos i cavall només amb l'ajut dels conceptes. Malgrat tot, en la situació perceptiva concreta apliquem el tipus sense cap dubte.

Per raó de la seva pròpia exigència d'una lliure variació sobre l'exemple de partença, la variació eidètica es mostra com un procediment reflexivo-experimental. Amb el seu ajut també podem establir, per tant –si s'atén conscientment–, en quina mesura podem modificar imaginàriament [en la imaginació] la representació d'un cas singular sense traspassar els límits del concepte, és a dir, sense imaginar-nos «qualcom altre». A través de la variació eidètica descobrim, en certa mesura, no solament la intuïtivitat, sinó també els límits dels nostres conceptes que nosaltres mateixos no podem determinar arbitràriament. Per això, existeixen interpretacions de la variació eidètica que la comprenen com un procediment també capaç d'aclarir-nos el contingut dels nostres conceptes²³.

Al costat de la producció d'una intuïció d'allò general, hom pot parlar en un altre sentit, per tant, també raonablement, d'un «aclarir-se» dels conceptes, i, en concret, d'un aclariment amb relació al contingut. D'entrada, això sona estrany, ja que quan apliquem un concepte hem de tenir, almenys imprecisament, una representació de quins són els elements del contingut que inclou. Per a comprendre en quina perspectiva el procediment de la variació eidètica ens pot dir també qualcom sobre el contingut dels nostres conceptes, hem de tenir en compte alguns aspectes més generals de la teoria dels tipus.

D'entrada, hauríem de deixar clar que la fenomenologia no comença generalment amb la pressuposició que posseïm ja conceptes que després haurem d'aplicar simplement a intuïcions en la percepció, tal com Kant caracteritza l'activitat fonamental del coneixement. En les *Investigacions lògiques*, Husserl comença amb l'anàlisi descriptivo-eidètica de les nostres capacitats perceptives i cognoscitives i, en concret, com si d'entrada no sabéssim què és un concepte i què és allò que fa. Tampoc no són adoptades altres concepcions alternatives de l'obtenció dels conceptes, com, per exemple, les teories empiristes o pragmàtiques. La percepció és entesa com una aprehensió, és a dir, com una interpretació i una unió sintètica de la intuïció, el resultat de la qual és una presentació sensible de l'objecte percebut. Husserl no exposa d'entrada cap teoria sobre la funció dels conceptes en aquesta unió sintètica. Però és clar que l'elecció dels elements sensibles, la interpretació dels elements i el tipus d'unió depenen del «concepte» que nosaltres emprem en la percepció.

Tanmateix, el «concepte» (en el sentit propi del terme) no és, segons la fenomenologia, l'instrument decisiu que fa possible aquesta capacitat

23. Vegeu la *Introducció* de K. HELD (en E. HUSSERL, *Die phänomenologische Methode. Ausgewählte Texte I*, Stuttgart 1985), p. 29, així com U. CLAESGES, *E. Husserls Theorie der Raumkonstitution*, Den Haag 1964, 29ss.

sintètica. El lloc del concepte és, més aviat, el coneixement, és a dir, els actes categorials la intenció dels quals apunta a quelcom en quant un cas d'un concepte general i, donat el cas, el coneixen també intuïtivament, un coneixement que, aleshores, també es pot transmetre comunicativament. Això vol dir: el concepte, tal com opera en la percepció, és quelcom diferent del concepte que opera en el conèixer expressable. Malgrat tot, aquesta interpretació es troba, en les *Investigacions lògiques*, més aviat implícita, no és formulada explícitament.

Només en la fenomenologia genètica de Husserl (a partir de l'any 1920 aproximadament) s'elabora més clarament la diferencia entre aquestes dues variants del concepte. Aleshores es fa patent que en el cas d'aquesta funció que ens fa possible la percepció de «quelcom», no es tracta encara d'un concepte dotat d'una forma general. En la percepció, es tracta simplement d'un tipus que és una unió de representacions que s'han format en la nostra pròpia experiència, i que és àdhuc transformat en l'experiència posterior.

La delimitació del tipus enfront del concepte es fa comprensible de la millor manera possible mitjançant una mirada retrospectiva adreçada a l'aparició genètica del tipus. D'entrada, el tipus agrupa simplement aquells trets dels objectes que ja s'havien donat alguna vegada al subjecte individual en la percepció. Aquí també podem veure –i és, en gran part, equivalent– la unió d'un grup limitat d'objectes individuals, és a dir, un grup d'objectes coneguts per mi que per a mi guarden una relació de semblança. Per això, el tipus encara no té la forma de la generalitat, sinó simplement la forma d'una *comunitat* d'un nombre finit de molts objectes.

Per mitjà d'això, es fan comprensibles algunes limitacions i peculiaritats del tipus en oposició al concepte general: quan una persona ha vist gossos només d'una mida determinada, és difícil convèncer-la de la validesa de l'afirmació «això és un gos» davant un exemplar extraordinàriament gros. La mena de tipus que tingui dependrà de la meua història perceptiva; aquests no tenen, de cap manera, una validesa general.

Així arribem a un altre element dels tipus, en concret, la normalització intersubjectiva de l'ús dels tipus. Aquesta normalització no pot ser reduïda a la història perceptiva de la persona individual. En els diàlegs que de forma típica ocorren entre els nens i els adults, establim l'ús dels tipus, és a dir, els normalitzem d'acord amb les conviccions compartides pel nostre grup. Quan un nen, per exemple, mostra una vaca i diu «bub-bub», els seus pares hi intervenen i correeixen el seu ús del tipus. Amb l'experiència posterior i pròpia, el tipus conté també, fruit d'aquestes intervencions normalitzadores, la seva configuració posterior. Com a sediment d'aquestes intervencions normalitzadores, adquirim uns límits per a l'ús dels tipus que ens són imposats per la comunitat, i que, al mateix temps, són denominats amb conceptes.

Mitjançant la introducció detallada en l'ús de la llengua, els tipus de la persona corresponent reben una transformació posterior gràcies a la qual

s'estableix allò que és un «objecte singular» en oposició a un «objecte general», és a dir, un concepte general. Només per a aquests darrers són emprades convencions designatives de la forma «un A», per exemple, «un gos». Els tipus d'objectes individuals i els tipus dels objectes generals són, malgrat tot, ja separats anteriorment mitjançant diferents contextos d'experiència; en cas contrari, una regulació del seu ús no tindria cap fonament en l'experiència. En el cas d'objectes singulars podem, per exemple, assignar-los una història de moviment i canvi corresponents. Deixem aquests comentaris força generals per a retornar al tema de l'aplicació del tipus en la percepció.

El tipus opera en la percepció com allò que ens permet de saber, davant un objecte percebut, el que és apropiat de la sensibilitat per a presentar-lo i allò que no ho és. Això vol dir que nosaltres «sabem», amb l'ajuda del tipus adquirit en l'experiència, que el respatller i el seient, així com les potes, pertanyen a una cadira vista, però que el terra, l'olor de cigarret i el meu mal de queixal no pertanyen a la representació.

Pertany, doncs, al procés de la percepció una fase en què analitzem la nostra donació sensible amb l'objectiu de descobrir allò que és apropiat per a la presentació sensible d'aquest objecte. El tipus ens «diu» allò que és apropiat per a la presentació. Si veiem, per exemple, la forma i el color d'una llimona i, al mateix temps, advertim una olor lleugerament afrutada, incloem gustosament aquesta olor en la presentació de llimona. Si haguéssim percebut, contràriament, un llibre, no inclouríem l'olor en la presentació²⁴.

En la percepció hem d'interpretar «allò apropiat» de la sensibilitat alhora com quelcom i, en concret, com un element parcial determinat d'allò percebut tipificat, atribuir-li, per dir-ho així, un determinat sentit. Això ho advertim clarament, per exemple, quan considerem el cas del cap de llebre-ànec de la teoria de la Gestalt: el bec de l'ànec pot ser «observat», «interpretat», «esmentat» com un bec, però també com les orelles d'una llebre²⁵. Els tipus són també, per tant, un instrument per a l'activitat interpretativa.

A més d'això, hem d'unir sintèticament les parts o els aspectes de l'objecte així novament interpretades i aprehendre (apercebre) la complexió donada sensiblement i, des del punt de vista del contingut, ja novament interpretada com aquest objecte, per exemple, aquesta cadira, una llimona, una llebre o un ànec²⁶.

Malgrat tot, els elements de sentit de l'objecte romanen, en certa mesura, sempre «a l'esquena» del perceptor, és a dir, en disposem en la percepció, però no són objectes explícits de la nostra consciència. El

24. Kant escull una formulació comparable per a la seva descripció de l'apercepció, és a dir, de la percepció de quelcom com quelcom. Vegeu *Kritik der reinen Vernunft*, A 120s.

25. Sobre aquest exemple de la psicologia de la Gestalt, vegeu L. WITTGENSTEIN, *Philosophische Untersuchungen*, Frankfurt 1960, p. 505.

26. Pot comparar-se el tipus husserlià amb l'esquema d'un concepte kantià. Vegeu la meua aportació: *Husserl's Types and Kant's Schemata*.

procediment de la variació eidètica pot ser usat, per tant, per a determinar més precisament els límits que resten implícits dels nostres conceptes i els elements de sentit dels nostres conceptes.

Considerem un exemple concret: aquesta cadira aquí. Si intentem portar a la intuïció l'essència d'aquest objecte, seguint el mètode de la variació eidètica hem de variar aquest exemple de partença en variants semblants, és a dir, variants que continuen essent cadires. Això funciona mentre ens atenguem als requisits concrets. Així cada variant obté una «superfície de seient», «potes» i, eventualment, també un «respatller».

Però ara hem d'anar encara més al detall, ja que el «respatller» és clarament un element de sentit que no pertany necessàriament a la cadira. A més, no és necessari que una cadira tingui quatre potes; pot tenir-ne tres o més de quatre. Adhuc podria tractar-se d'un pedra apropiada per a asseure's o del tronc massís d'un arbre, però aleshores no estariem tan segurs pel que fa a la determinació conceptual. En el cas del tronc d'un arbre, o la de la pedra que pretenem veritablement anomenar com a cadira, podria tractar-se tan sols d'una determinació metafòrica.

Per altra banda, advertim que l'element de sentit «artefacte», «produït per a un fi», és en el cas de l'arbre serrat, més viu que en el cas d'una pedra apropiada per a asseure-s'hi. Hi ha, per tant, una gradació advertida de la metafòricitat que ens mostra que l'element «produït per a un determinat fi» pertany del tot al concepte. Si ara ens imaginem objectes produïts artificialment, la «superfície de seient» dels quals no és horitzontal, sinó que està fortament inclinada, de manera que aquest fi ja no es compleixi, aleshores la denominació «cadira» esdevé completament metafòrica. Es tracta d'una obra d'art, que ja no compleix més la finalitat que ha de complir una cadira, en concret «ser apropiada per a asseure-s'hi».

Allò que determina el límit darrer de la variació és la funció de l'objecte i, en concret, una funció que també és relativa al nostre cos. Això remet a la connexió de les nostres representacions generals amb accions pràctico-vitals. El nostre cos espera aquí quelcom determinat: un rendiment determinat! Això s'aprecia clarament quan variem l'alçada del seient i determinem que un artefacte que té la forma d'una cadira, però que és massa alt per a poder asseure-s'hi a sobre, només pot ser denominat així metafòricament. Proposem-nos el contrari: si disminuïm l'alçada del seient fins a una mica per sobre del terra, aleshores advertim que aquest artefacte, per exemple, una estoreta de palla d'arròs, ja no serveix, a l'europeu central normal, «per a asseure-s'hi». Aquí ens trobem amb un component cultural amagat de «quelcom per a asseure-s'hi», ja que en el cas dels japonesos tradicionals, i de molts altres asiàtics, la representació pràctico-corporal no es dirigeix a un seient elevat allunyat del terra per mitjà d'unes potes. Una estoreta sobre el terra ja és aquí «quelcom per a asseure-s'hi» i la cadira concebuda per nosaltres no és, en absolut, quelcom per a asseure-s'hi!

Coneixem d'aquesta manera, per tant, no sols els elements del contingut del nostre concepte de cadira regionalment encunyat. Adver-

tim d'aquesta manera que també allò que nosaltres podem concebre mitjançant una representació general, depèn de la nostra socialització cultural i que, aquí, poden trobar amagats també elements que només podem trobar a través d'aquestes variacions realment efectuades fins al límit.

Sobre d). D'aquesta manera també es mostra que fins i tot és necessària una delimitació crítica de la capacitat de la intuïció d'essències. La intuïció d'allò general no pot ser aplicada a totes les classes de conceptes de la mateixa manera. En especial, són els *sentits culturals* que estan enganxats als conceptes i als objectes que, en concret, poden ser advertits amb l'ajuda de la variació eidètica, però que no poden ser de cap manera considerats com a universals i generals. Hi ha naturalment altres limitacions, més aviat tècniques, de la variació eidètica. Així, no poden fer-se intuïtius a través d'aquest procediment conceptes units d'una manera complexa (gorra de capità de vaixell de vapor del Danubi) [*Donaudampfschiffahrtskapitänsmütze*], conceptes metafòrics (impostures periodístiques; literalment ànec de periòdic [*Zeitungs-Ente*]) o conceptes creats a través de definicions especials (ordinador, telèfon, helicòpter).

Per principi, es mostra un límit en el cas dels conceptes que contenen sentits culturals. No poden ser fets intuïtius de forma clara en el procediment de la variació eidètica. Així, el sentit del concepte «déu» en els grecs antics, i en altres pobles amb religions politeistes, està unit a la pluralitat. Contràriament, un ésser humà d'un àmbit cultural monoteista que reflexioni ingènuament sobre la comparació cultural i que apliqui el procediment de la intuïció d'essències, pot figurar-se que la singularitat és essencial al concepte de déu²⁷. La intuïció d'essències és útil –cal concloure– només per a un determinat tipus de conceptes propers a la intuïció; a saber, per a aquells els casos singulars dels quals poden ser donats, en gran part, en la sensibilitat interior o exterior. Això hauria de ser establert per a la determinació de l'aplicació o hauria de limitar-se la teoria de la intuïció d'essències amb l'afegit important que ha de precedir-la una remissió dels conceptes complexos als senzills, intuïtívament complibles, tal com, per exemple, pressuposa l'empirisme clàssic. D'aquesta manera puc, en efecte, veure un ordinador i advertir les seves «reaccions» sense que de cap manera sigui necessari captar l'essència de l'ordinador, per exemple, en quant aparell per a l'elaboració d'informacions.

Què significa «blau», pot ser captat a través de la vista del conjunt, comparativa de múltiples coses blaves diferents, que apunta al moment

27. Vegeu l'afirmació idèntica de Husserl en «Wiener Vortrag» (1935), Hua VI, 335. Els intents de Husserl per determinar allò idèntic en tots els casos de diferents mons de la vida han de ser considerats amb un gran escepticisme. L'èxit d'una anàlisi que cerca aquests trets universals depèn, no solament del fet que aquests siguin variats eidèticament, sinó també del fet que s'estableixin àmplies comparacions històriques i culturals-críiques. La idea que correspon a aquesta exigència és que allò que ja ha estat vist una vegada en un altre temps o en una altra cultura de manera diferent no pot tenir validesa universal.

comú de color. Quan recorrem, efectuant variacions múltiples de diferents tipus de color, «vermell», «blau», «verd», etc., podem intuir l'essència comuna del color. D'aquesta manera hom pot tenir també l'experiència de les determinacions essencials de les activitats centrals de la consciència, com la percepció, el record, la fantasia, etc. D'aquesta manera la intuïció de les essències –fins i tot, sense la reflexió crítica necessària relativa a la seva aplicabilitat i als límits de la seva aplicabilitat– rendeix, per a la fenomenologia, allò que ha de rendir. Però allò que sigui la «justícia» no pot ser descobert per aquesta via, altrament la majoria de les preguntes filosòfiques serien contestades ràpidament per mitjà de la intuïció de les essències. Aquesta, aparentment, ingènua esperança encara podria haver motivat alguns dels primers fenomenòlegs²⁸.

Sobre e). Tanmateix, un problema important continua afectant el procediment de la variació eidètica, fins i tot quan s'atén curosament a la regionalitat de tots els nostres conceptes i es posen entre parèntesis tots els objectes dotats de sentits culturals: podria ser que mai no assolíssim l'*eidós* pur, és a dir, que mai no determinéssim allò que val per a tots els casos possibles, sinó que determinem sempre només allò fàctic comú a un segment limitat de la totalitat de totes les realitats. Com a exemple, Husserl utilitza la variació idealment il·limitada de la representació de sons. Quan efectuem variacions en què ens limitem a «sons arbitraris en el món», és a dir, «sons que poden ser o que han estat escoltats pels éssers humans del planeta Terra» (Hua ix, 74), aleshores es constata una «unió secreta», «inatesa» de la variació al nostre planeta Terra i el «nostre món real efectiu» (ibídem).

Una limitació merament a allò regional comú pot donar-se si no superem conscientment i voluntàriament tot vincle amb la realitat predonada: «En realitat, l'*eidós* solament és pur quan s'exclou de fet tot vincle amb la realitat pre-donada de la manera més curosa» (Hua ix, 74). Hem d'intentar «posar conscientment fora de joc» (Hua ix, 74) aquests vincles que, eventualment, poden ser difícilment advertibles. Ja l'actitud originària, natural, pot operar a la manera d'un vincle com aquest: «tot fet fàctic i tot *eidós* remetent al món efectiu» (ibídem). Només podem escapar d'aquesta «posició del món oculta i d'aquest vincle ontic si som conscients d'aquest vincle i el posem conscientment fora de joc» (ibídem). Només a través de la separació completa de la variació del món fàctic assolim la «completa puresa» de l'*eidós*, és a dir, «l'*eidós* absolutament pur» (ibídem)²⁹.

28. A propòsit de la història del moviment fenomenològic, vegeu H. SPIEGELBERG, *The Phenomenological Movement. A Historical Introduction*. 3rd ed. with collaboration of Karl Schuhmann, Den Haag 1982.

29. En gran part, els mateixos passatges es troben en *Experiència i judici*, p. 423. Per a l'ús dels textos del paràgraf §9 de *Experiència i judici*, vegeu D. LOHMAR, «Zu der Entstehung und den Ausgangsmaterialien von E. Husserls Werk "Erfahrung und Urteil"», en *Husserl Studies* 13 (1996), 31-71.

Sembla com si Husserl volgués unir els seus dos mètodes fonamentals: la variació eidètica com a variació completament lliure només sembla possible quan s'efectua la reducció transcendental. En la meua opinió, aquesta aparença és enganyosa. La llibertat absoluta respecte d'allò fàctic pot i deu ser assolida ja mitjançant la forma d'arbitrarietat de les variants. La reducció transcendental en quant posar entre parèntesis les aspiracions de validesa de tot acte intencional serveix per a un altre objectiu: la crítica de totes aquestes aspiracions de validesa que l'actitud natural uneix de manera universal amb els objectes³⁰.

Un altre argument contra la suposició que se suggereix aquí, que la variació eidètica només pot ser realment lliure amb l'ajut de la reducció transcendental, rau en l'organització dels escrits de Husserl. En les *Idees* I, així com també en la lliçó sobre la *Psicologia fenomenològica* i en les *Meditacions cartesianes* i en la *Crisi*, apareix la possibilitat d'una ciència eidètica mundana de la consciència, és a dir, una eidètica reeixida realitzada sense la reducció transcendental.

Aquí es planteja una altra qüestió —aparentment, només metòdica—: en quin moment del procediment s'assoleix efectivament la cercada «llibertat respecte d'allò fàctic»?; es dona ja en la fase de la variació de l'exemple de partença, o s'assoleix només quan s'arriba a l'*eidós* donat com ell mateix? Husserl atorga un gran valor al fet que ja les mateixes variacions se separen en gran part (o fins i tot completament) d'allò fàctic, perquè, en cas contrari, correriem el risc de limitar-nos, en les nostres variants fetes en l'exemple de partença, a una mera comunitat únicament estesa de manera local, que no podria, en realitat, aspirar a una validesa universal. La qüestió de com aconseguim la independència de la creació de les variacions respecte de tot allò fàctic, no rep encara una resposta, i tampoc la qüestió de si s'assoleix veritablement aquesta independència.

Naturalment, podria objectar-se: tota la variant de l'exemple de partença és i roman una variació fàctica executada per mi aquí i ara. Enfront d'això, l'*eidós* en quant objecte ideal és realment independent de tot allò fàctic. Però aquí s'ha esmunyit inadvertidament un altre sentit de «ser independent de» que és, evidentment esmentat amb la darrera afirmació que només l'*eidós* en sentit platonitzant, ontològic, pot ser realment independent d'allò fàctic. Aquí es parla de la independència ontològica de diferents regions òntiques. Els objectes de l'enteniment irreals, ideals, com ara l'*eidós*, no constitueixen en la fenomenologia husserliana cap element oposat a l'àmbit dels objectes reals, sinó que són sempre un moment dependent de la realitat. Són objectes de coneixement i no constitueixen, en ells mateixos, cap regió independent.

El rendiment especial del procediment de la intuïció d'essències es demostra, així, important en dos sentits: d'entrada, en la possibilitat de

30. Vegeu «Die Idee der Reduktion. Husserls Reduktionen und ihr gemeinsamer methodischer Sinn», en *Die erscheinende Welt. Festschrift für K. Held*, Hrsg. H. Hüni / P. Trawny, Berlin 2002, 751-771.

fer intuïtives les nostres representacions generals, però també en el desvetllament dels elements de sentit ocults en tots els nostres conceptes³¹.

[Traducció de Marc Pepiol Martí i
Francisco Conde Soto]

31. En *Idees I* i també en presentacions posteriors, Husserl escriu que la intuïció de l'apriori, la «ideació» assumida en el procediment eidètic, també es emprada en la matemàtica. Tanmateix, no tenim consciència, en la majoria dels casos, que aquí portem a terme un procediment eidètic, ja que encara no hem «apprès a veure en l'interior del quefer matemàtic i a observar com sorgeixen en aquest les generalitats a partir de les necessitats» (Hua IX, 87). Vegeu també Hua III/I, 17-22 (i també *Experiència i judici*, 425), lloc en el qual Husserl presenta la geometria pura com una ciència eidètica, és a dir, d'essències (vegeu també Hua III/I, 24, 137, 149) i estableix la proximitat del jutjar sobre una essència al jutjar en el mode-general [*Urteile im Überhaupt-Modus*]. També, els judicis en el mode-general poden tenir el caràcter de la generalitat d'essència. Els «axiomes» de la geometria i, en concret, no les premisses considerades en sentit modern arbitràries, sinó els judicis entesos en el sentit antic com a judicis immediatament evidents sobre figures espacials, es deuen a la intuïció d'essències. D'aquests axiomes, o sigui lleis primitives d'essència, poden deduir-se tots els enunciats vàlids de l'àmbit de les figures espacials (vegeu III/I, 151s). L'objecte del geometa no són les figures efectivament dibuixades, sinó les idealment possibles. Les variants que ell crea en el seu mètode ideador poden, per tant, procedir de la realitat, però també de la fantasia (vegeu també III/I, 147), l'única cosa decisiva per als resultats és allò que no varia en tots els casos possibles. En quant eidètica, la geometria es distingeix d'aquesta manera de totes les ciències experimentals de forma totalment radical. També Bernhold Picker es refereix a la geometria com un model i inspiració per al mètode eidètic (en «Die Bedeutung der Mathematik für die Philosophie Edmund Husserls», en *Philosophia Naturalis* 7 [1961], 266-355).